

■ نگاهی به عملکرد دولت سیزدهم نشان می‌دهد جایگاه تجارت در رویکردهای اقتصادی جایگاه ویژه‌ای داشته و برخلاف دولت قبل تمام قوا به روابط یکجانبه با غرب گره زده نشده است. بر همین اساس دولت توانسته است موفقیت‌های بسیاری را در کارنامه تجاری خود به ثبت رسانده و روابط خود را با کشورهای عضو اوراسیا، کشورهای همسایه و قاره‌هایی همچون آفریقا و آمریکای لاتین افزایش دهد. این موضوع در حالی اتفاق افتاده که نه تنها روابط تجاری کشور افزایش پیدا کرده، بلکه ایران توانسته است نقش مهمی را در ترانزیت کالاها خارجی از مسیر خاک خود ایفا کند

حجم تجارت خارجی در نیمه نخست امسال ۲۳،۷۸ درصد افزایش یافت اما هنوز صادرات از واردات کمتر است

کارنامه تجارت نیمه ۱۴۰۲

رشد ۲۰ درصدی صادرات ایران به اوراسیا

محمدحسین کشاورزی: توسعه روابط اقتصادی با سایر کشورهای یکی از راه‌های رشد اقتصادی کشور محسوب می‌شود و به همین طریق نیز چرخ محرک اقتصاد که تولید است به گردش در می‌آید. به همین سبب نه تنها جایگاه کشور در حوزه دیپلماسی اقتصادی ارتقا پیدا می‌کند، بلکه دستاوردهای مهم اقتصادی نظیر افزایش تولید، بازاریابی محصولات، تأمین نیازها، ارزآوری به کشور و... را به همراه خواهد داشت. بر همین اساس نگاهی به عملکرد دولت سیزدهم نشان می‌دهد جایگاه تجارت در رویکردهای اقتصادی دولت جایگاه ویژه‌ای داشته و برخلاف دولت قبل تمام قوا به روابط یکجانبه با غرب گره زده نشده است. بر همین اساس دولت توانسته است موفقیت‌های بسیاری را در کارنامه تجاری خود به ثبت رسانده و روابط خود را با کشورهای عضو اوراسیا، کشورهای همسایه و قاره‌هایی همچون آفریقا و آمریکای لاتین افزایش دهد. این موضوع در حالی اتفاق افتاده که نه تنها روابط تجاری کشور افزایش پیدا کرده، بلکه ایران توانسته است نقش مهمی را در ترانزیت کالاها خارجی از مسیر خاک خود ایفا کند.

افزایش تجارت خارجی در سال جاری

همان‌طور که گفته شد تجارت خارجی یکی از مؤلفه‌های مهم رشد و توسعه اقتصادی کشور محسوب می‌شود. در واقع مدیریت اقتصاد در دنیای امروز، بدون مرادوات تجاری و سهم یافتن و سهم دادن در بازار متقابل کشورها، امری غیرممکن و دست‌نیافتنی است. بر همین اساس نگاهی به عملکرد دولت سیزدهم نشان می‌دهد حجم تجارت خارجی در نیمه نخست سال جاری، حدود ۵۴.۶ میلیارد دلار و میزان وزنی آن نیز ۸۵ میلیون و ۳۰۰ هزار تن بوده است.

این موضوع در حالی است که با آغاز فعالیت دولت سیزدهم، نقش فروش نفت کاهش پیدا کرد و اتکای اقتصاد به افزایش تولید و تجارت با کشورهای مختلف بیشتر شد. بر همین اساس روند تجارت غیرنفتی طی سال‌های اخیر افزایشی شده و رو به فزونی رفته، به طوری که حجم مبادلات در نیمه نخست سال جاری نسبت به مدت مشابه سال گذشته، ۲۳،۷۸ درصد افزایش پیدا کرد که خود بیانگر اقدامات مثبت دولت در بخش اقتصادی کشور است.

کاهش سهم صادرات نفتی کلید خورد

یکی از اقداماتی که در این ۳ سال انجام شد، کاهش سهم درآمد‌های نفتی بود. این موضوع در حالی است که در نیمه نخست سال جاری بیش از ۶۷ میلیون و ۷۰۰ هزار تن از انواع کالاهای غیرنفتی به ارزش ۲۴ میلیارد و ۱۴۴ میلیون دلار صادر شده که در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته، از نظر وزنی حدود ۳۰ درصد افزایش یافته است.

همچنین در بحث واردات نیز در نیمه نخست سال ۱۴۰۲، میزان ۱۷ میلیون و ۶۰۰ هزار تن واردات به کشور انجام شده است که ارزشی معادل ۳۰ میلیارد دلار دارد. بر همین اساس حجم واردات در این مدت نسبت به مدت مشابه سال گذشته، از نظر وزنی ۶.۸۹ درصد و از نظر ارزش نیز حدود ۱۱.۶۲ درصد رشد داشته است.

نگاهی به عمده کالاهای صادراتی و وارداتی

بر اساس بررسی‌های انجام شده در ۶ ماهه نخست سال جاری، ۳ قلم عمده کالاهای صادراتی شامل گاز طبیعی مایع‌شده با ارزش ۲۰۰ میلیارد دلار، پروپان مایع‌شده با ارزش یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون دلار و بوتان مایع‌شده با ارزش یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار بوده است. متوسط ارزش هر تن کالای صادراتی در

این مدت نیز ۲۵۶ دلار برآورد شده است.

در بین اقلام عمده کالاهای صادراتی، بیشترین افزایش به لحاظ ارزش در این مدت به گاز طبیعی مایع شده با میزان ۱۲۴.۷۹ درصد، گازهای نفتی و هیدروکربورهای گازی شکل مایع شده با ۴۹.۲۷ درصد و اوره با ۴۱.۱۲ درصد و بیشترین کاهش در ارزش کالاهای صادراتی به متانول با میزان ۲۳.۵۳ درصد، پروپان مایع شده با ۱۸.۸۴ درصد و میلگرد با ۱۲.۵۷ درصد، اختصاص داشته است.

همچنین بررسی کالاهای وارداتی به کشور در همین بازه زمانی حاکی از آن است که ذرت دامی با ارزش یک میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلار، گاویشی تلفن همراه با ارزش یک میلیارد و ۳۰۰ میلیون دلار و دانه سویا با ارزش یک میلیارد دلار، ۳ قلم عمده کالاهای وارداتی بوده‌اند. کفشتی است متوسط ارزش گمرکی هر تن کالای وارداتی نیز ۱۷۲۹ دلار بوده است.

در بین اقلام وارداتی نیز بیشترین افزایش ارزش کالاهای وارداتی در بین ۱۰ قلم عمده به ترتیب است متوسط روغن خام سویا با رشد ۱۸۸.۵۳ درصدی، جو با رشد ۱۳۷۴.۷۴ درصدی و گاویشی‌های تلفن همراه با رشد ۱۳۴.۹۴ درصدی بوده است. همچنین بیشترین کاهش ارزش کالاهای وارداتی در بین ۱۰ قلم عمده کالاهای وارداتی در نیمه نخست امسال را برنج با میزان ۴۹.۷۸ درصد، گندم با میزان ۴۹.۲۳ درصد و روغن پالم با میزان ۱۲.۷۰ درصد، دارا بودند.

مقاصد عمده کالاهای صادراتی و وارداتی

دولت سیزدهم با تغییر رویکرد خود از یکجانبه‌گری به چندجانبه‌گری، توانست ارتباطات دیپلماسی خود با سایر کشورها را گسترش دهد. همین امر نیز موجب شد تا بتواند حجم مبادلات تجاری خود با کشورهای مختلف را افزایش داده و اقتصاد داخلی کشور را معطل تصمیم‌های آمریکا و مذاکرات با غرب نگه ندارد.

۱۲ درصدی نسبت به مدت مشابه سال گذشته، در رتبه اول کشورهای صادرکننده به ایران قرار گرفته است. پس از روسیه، قزاقستان با ۱۰۶ هزار و ۳۷۱ تن به ارزش ۴۷ میلیون و ۶۱۶ هزار دلار در رتبه دوم، بلاروس با ۱۹ هزار و ۴۱۶ تن به ارزش ۴۳ میلیون و ۹۹۲ هزار دلار (رشد ۶۶ درصدی) در رتبه سوم و ارمنستان با ۸ هزار و ۶۵۷ تن کالا به ارزش ۳۴ میلیون و ۵۰۶ هزار و ۲۸۹ دلار (رشد ۲۸۳ درصدی) در رتبه چهارم قرار گرفته‌اند. قزاقستان هم با ۹۴۳ تن کالا به ارزش ۴ میلیون و ۴۴۲ هزار و ۴۶۴ دلار (رشد ۴ درصدی) در رتبه پنجم این رتبه‌بندی قرار گرفته است.

استفاده از ظرفیت قاره سیاه

یکی دیگر اقدامات دولت سیزدهم، ارتباط بیشتر با قاره آفریقا بوده است. این در حالی است که این قاره از ظرفیت‌های بسیاری برخوردار است که نگاه استراتژیک به آن و توسعه روابط می‌تواند مزیت‌های مهم اقتصادی را به همراه داشته باشد. قاره آفریقا با جمعیت ۱.۳ میلیارد نفری که پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۶۰ به ۲.۷۵ میلیارد نفر افزایش یابد، در ۴ سال آینده بازاری با جمعیتی بیش از مجموع جمعیت کشورهای نظیر هند و چین خواهد داشت.

بررسی‌ها نشان می‌دهد صادرات

کشور در ۷ ماهه نخست امسال به قاره آفریقا ۱.۲ میلیون تن کالا به ارزش ۴۳۴ میلیون دلار بوده که این میزان نسبت به مدت مشابه سال گذشته، ۳۳ درصد در وزن و ۵۳ درصد در ارزش کاهش داشته است. در واقع نه تنها حجم کالای صادراتی کاهش یافته، بلکه ارزش کالای صادراتی نسبت به سال قبل نیز بیش از پیش نزولی شده است. در واقع پایین بودن قدرت خرید کشورهای آفریقایی، کاهش تورم جهانی و همچنین اعمال سیاست‌های کنترل ارزی در ایران، در کاهش ارزش کالاهای صادراتی کشور نقش اصلی را ایفا کرده است. از نظر ارزش صادرات، غنا نخستین مقصد کالای ایرانی در قاره آفریقا در ۷ ماه اول سال جاری بوده به طوری که ارزش صادرات به این کشور برابر با ۱۱۶ میلیون دلار بوده است که نشان از سهم ۲۸ درصدی غنا از مجموع صادراتی ایران به قاره آفریقا دارد. کفشتی است میزان صادرات ایران به غنا در مدت مشابه سال گذشته ۱۱۱ میلیون دلار بوده است. بنابراین با وجود کاهش ارزش صادرات به قاره آفریقا، میزان صادرات به غنا ۴.۵ درصد افزایش یافته است.

آفریقایی جنوبی دومین مقصد کالای ایرانی در این مدت بوده به گونه‌ای که ارزش صادرات به این کشور ۸۹.۵ میلیون دلار بوده در حالی که در ۷ ماهه پارسال ۲۴۷.۶ میلیون دلار بوده است. تانزانیا با ۶۱.۴ میلیون دلار، نیجریه با ۴۶.۵ میلیون دلار، موزامبیک با ۴۰ میلیون دلار، کنیا با ۲۸.۳ میلیون دلار، سومالی با ۱۶.۵ میلیون دلار، سودان با ۷.۱ میلیون دلار، لیبی با ۵.۵ میلیون دلار، جیبوتی با ۵.۱ میلیون دلار، الجزایر با ۴.۹ میلیون دلار، کنگو با ۳.۴ میلیون دلار و ساحل عاج با ۳.۴ میلیون دلار به ترتیب مقاصد بعدی برای فروش کالای ایرانی بودند.

از لحاظ وزن صادرات، آفریقای جنوبی نخستین مقصد کالای ایرانی در قاره آفریقا در ۷ ماهه ابتدای امسال بوده به طوری که وزن صادرات به این کشور برابر با ۲۷۶ هزار تن بوده است که نشان از سهم ۲۳ درصدی آفریقای جنوبی از مجموع صادراتی ایران به قاره آفریقا دارد. بعد از آفریقای جنوبی به ترتیب کشورهای غنا با ۲۳۲ هزار تن، تانزانیا با ۲۱۴ هزار تن، موزامبیک با ۱۴۸ هزار تن و نیجریه با ۱۲۳ هزار تن مقاصد بعدی برای فروش کالای ایرانی بودند.

واردات ایران از قاره آفریقا در ۷ ماهه امسال هم ۳۸.۱

نگاهی به مقاصد صادراتی و وارداتی موکد این موضوع خواهد بود، به طوری که مقاصد عمده کالاهای صادراتی ایران در مدت ۶ ماهه نخست سال جاری، به ترتیب چین با ارزش ۶.۹ میلیارد دلار، عراق با ارزش ۴.۵ میلیارد دلار، امارات عربی متحده با ارزش ۳ میلیارد دلار، ترکیه با ارزش ۲.۴ میلیارد دلار و هند نیز با ارزش ۱.۱ میلیارد دلار بوده‌اند.

همچنین ۵ کشور عمده مبدأ کالاهای وارداتی نیز به ترتیب امارات عربی متحده با ارزش ۹ میلیارد دلار، چین با ارزش ۸.۸ میلیارد دلار، ترکیه با ارزش ۳.۳ میلیارد دلار، آلمان با ارزش ۱.۱ میلیارد دلار و هند با ارزش ۹۸۷ میلیون دلار بوده‌اند.

تأمین کالاهای اساسی با واردات

یکی از راه‌های تأمین کالاهای اساسی که تأمین امنیت غذایی را در پی دارد، واردات محصولات استراتژیک است. در همین راستا محمد رضوانی، فر، رئیس کل گمرک با اشاره به واردات کالاهای اساسی در نیمه نخست سال جاری گفت: در این مدت ۱۱ میلیون تن انواع کالاهای اساسی به ارزش ۹ میلیارد و ۱۰۰ میلیون دلار وارد کشور شد که با اختصاص ۶۲.۴۷ درصد از وزن و ۲۹.۹۵ درصد از ارزش کل واردات در مقایسه با مدت مشابه سال قبل، افزایش ۱.۵ درصدی در وزن و کاهش ۶.۱۴ درصدی در ارزش داشته است.

بررسی‌ها حاکی است ذرت، دانه سویا، روغن دانه آفتابگردان، برنج، گندم، روغن خام سویا، جو و پالم اوایل اقلام عمده کالاهای اساسی وارداتی به کشور بودند که در مجموع از نظر وزنی ۵۵.۲۳ درصد و از نظر ارزشی ۱۹.۷۳ درصد از کل واردات کشور را به خود اختصاص دادند.

میزان رشد تجارت ایران و اوراسیا

بررسی دقیق‌تر میزان تجارت خارجی ایران نشان می‌دهد از ابتدای سال جاری تا پایان آن، ۵ میلیون و ۱۶۸ هزار تن کالا به ارزش ۲ میلیارد و ۳۴۴ میلیون و ۱۰۰ هزار دلار بین ایران و ۵ کشور عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا تبادل شده است که نسبت به مدت مشابه سال گذشته، رشد ۳۳.۵ درصدی در وزن و رشد ۱۴ درصدی در ارزش را به همراه داشته است.

یک موضوع مهم دیگر، میزان صادرات ایران به این ۵ کشور بوده که مطابق بررسی‌ها، ۲ میلیون و ۷۷۸ هزار تن کالا به ارزش یک میلیارد و ۷۴ میلیون دلار از ایران به این کشورها صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته، حاکی از رشد ۴۵ درصدی در وزن و رشد ۲۰ درصدی در ارزش است.

همچنین ۲ میلیون و ۳۹۰ هزار تن کالا به ارزش یک میلیارد و ۲۷۰ میلیون و ۴۰۰ هزار دلار نیز از این اقتصاد اوراسیا است که نسبت به ۸ ماه نخست سال گذشته با رشد ۲۲ درصدی در وزن و ۱۰ درصدی در ارزش همراه بوده است.

میزان تجارت با کشورهای عضو اوراسیا

بررسی‌ها نشان می‌دهد در این مدت ۸ ماه، روسیه با خرید یک میلیون و ۴۹۵ هزار تن کالای ایرانی به ارزش ۶۱۶ میلیون و ۲۴۶ هزار و ۲۱۰ دلار در رتبه اول مقصد صادراتی محصولات ایرانی قرار گرفته که نشان‌دهنده رشد ۳۲ درصدی است. پس از روسیه، ارمنستان با ۹۲۹.۵ هزار تن کالا به ارزش ۲۷۱ میلیون و ۵۳۵ هزار و ۲۸۲ دلار در رتبه دوم قرار گرفته و رشد ۳ درصدی را رقم زده است. قزاقستان با ۳۰۵ هزار تن به ارزش ۱۲۳ میلیون و ۸۵۴ هزار و ۳۲ دلار و با رشد ۱۰ درصدی در جایگاه سوم این رقابت قرار گرفته است. همچنین قزاقستان با ۳۶ هزار تن به ارزش ۴۹.۷ میلیون دلار و با رشد ۱۲ درصدی در جایگاه چهارم و بلاروس با ۱۲.۳ هزار تن کالا به ارزش ۱۲ میلیون و ۳۵۵ میلیون و ۲۶۱ دلار در رتبه پنجم قرار گرفته‌اند.

همچنین در رابطه با میزان واردات نیز روسیه با فروش ۲ میلیون و ۲۳۵ هزار و ۶۵۵ تن کالا به ارزش یک میلیارد و ۱۳۹ میلیون و ۸۴۴ هزار و ۷۵ دلار و رشد

هزار تن کالا به ارزش ۴۷.۴ میلیون دلار بوده که نسبت به مدت مشابه پارسال، ۴۲ درصد در وزن و ۲۱ درصد در ارزش با کاهش همراه بوده است. ارزش هر تن کالای وارداتی ایران از قاره آفریقا برابر با ۱۲۴۴ دلار بوده است. آفریقای جنوبی نخستین کشور آفریقایی برای صادرات کالا به ایران از نظر ارزش در ۷ ماهه ابتدای امسال با ارزش ۱۱.۵ میلیون دلار بوده؛ در حالی که از لحاظ وزنی با ۶ هزار تن سومین کشور بوده است. نکته مهم اینکه، این کشور در مدت مشابه از نظر ارزشی سومین کشور با ارزش ۶ میلیون دلار بوده و از نظر وزنی چهارمین کشور با وزن یک هزار تن بوده است. زامبیا با ۶.۴ میلیون دلار، غنا با ۵.۹ میلیون دلار، تانزانیا با ۵.۴ میلیون دلار، سیشل با ۵.۳ میلیون دلار، کنیا با ۵.۲ میلیون دلار، اوگاندا با ۲.۹ میلیون دلار، کنگو با ۱.۷ میلیون دلار و اتیوپی با یک میلیون دلار به ترتیب کشورهای طرف معامله برای فروش کالا به ایران بودند.

با این حال لازم و ضروری است ایران در چارچوب نقشه جامع ارزی - تجاری، نسبت به تهیه نقشه تجاری مناسب با کشورهای قاره آفریقا اقدام کند؛ موضوعی که مورد توجه دولت سیزدهم قرار گرفته و امید می‌رود روند مناسبات تجاری با قاره آفریقا گسترش یابد.

رشد ۱۹.۵ درصدی میزان ترانزیت خارجی

ایران به دلیل موقعیت جغرافیایی که دارد، می‌تواند نقش مهمی را در مسیرهای ترانزیتی ایفا کند. کشورهایی با موقعیت ژئوپلیتیک که محل تقاطع محورهای مواصلاتی و در میان بلوک‌های سیاسی متفاوت قرار دارند، می‌توانند با اعمال سیاست‌های درست و تأمین امنیت ترانزیت، در سود حاصل از همه معاملات شریک باشند و این برتری را در عرصه‌های سیاسی نیز ایجاد کنند. با این حال اما به‌رغم تأکیدات مکرر رهبری، این موضوع در دولت گذشته کمتر مورد توجه قرار گرفت و حجم ترانزیت از مسیر ایران در سال ۱۳۹۹، به میزان ۵.۴ میلیون تن نزول کرد اما اکنون دولت سیزدهم توانسته است مجدداً روابط اقتصادی خود با سایر کشورها را گسترش دهد و با برقراری امنیت جاده‌ای و توسعه مناطق ویژه اقتصادی، رشد حجم ترانزیت را رقم بزند.

بر اساس آمار منتشر شده از گمرک ایران، میزان ترانزیت خارجی از مسیر ایران طی ۸ ماه سال جاری، نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۹.۵۴ درصد افزایش داشته است. این موضوع نشان می‌دهد دولت سیزدهم برخلاف دولت قبل، به جای تکیه کردن بر مذاکرات با غرب و توسعه روابط تک‌جانبه‌ای با غرب، بر توسعه روابط خود با سایر کشورهای منطقه و با اعمال رویکردی چندجانبه توانسته به تحریم‌های اقتصادی آمریکا فایق آید.

نمونه‌ای از این اتفاق، همین میزان ترانزیت خارجی است. در واقع دولت سیزدهم با اهتمام به موقعیت جغرافیایی کشورمان و ایجاد فضای امن ترانزیتی، بدون هیچ مبادله تجاری توانسته است برای خود منفعت اقتصادی ایجاد کند. بر همین اساس می‌توان مدعی بود تکیه دولت تنها بر فروش نفت نبوده و از راه‌های دیگر نیز برای ارزآوری به کشور استفاده می‌کند.

نقش آفرینی مناطق ویژه اقتصادی

بررسی گزارش گمرک نشان می‌دهد در ۸ ماه نخست سال جاری گمرک کارت منطقه ویژه شهید رجایی بندر عباس، پرویزخان، باشماق، بازرگان، بیل‌سوار، بندر لنگه، جلفا، سرخس، آستارا و منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا، ۱۰ گمرک عمده مبدأ ترانزیت خارجی بوده‌اند. کفشتی است مجموع کل ترانزیت خارجی از کشور در این مدت زمان، ۱۰.۹ میلیون تن بوده است.

دولت سیزدهم با اتخاذ چنین سیاستی، توانسته است ارتباطات خوبی با سایر کشورها نظیر کشورهای همسایه برقرار کند و همچنین میزان استفاده از مناطق اقتصادی خود را نیز افزایش دهد. بر همین اساس در بین گمرکات یاد شده، میزان ترانزیت خارجی از گمرکات پرویزخان، منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا و باشماق به ترتیب ۹۱ و ۳۶ درصد افزایش یافته است.

همچنین کفشتی است با ادامه این روند، حجم ترانزیت از ایران تا انتهای سال ۱۴۰۲، از ۱۴ میلیون تن نیز فراتر خواهد رفت.

حجم ترانزیت در دولت تدبیر و امید

دهه ۹۰ را به عنوان دهه رکود اقتصادی می‌دانند؛ دهه‌ای که اقدامات اقتصادی دولت نه تنها منجر به افزایش تورم و کاهش قدرت خرید مردم شد، بلکه جایگاه اقتصادی کشور را نیز تحت‌الشعاع قرار داد. میزان ترانزیت خارجی از مسیر ایران نیز یکی مولفه‌های اقتصادی بود که از این قضیه مستثنا نماند. این موضوع در حالی است که در ابتدای آغاز فعالیت دولت دوازدهم در سال ۱۳۹۶، حجم ترانزیت خارجی از مسیر ایران ۱۰.۹ میلیون تن بود که در انتهای فعالیت دولت در سال ۱۳۹۹ به میزان ۵.۴ میلیون تن کاهش یافت.

با آغاز فعالیت دولت سیزدهم و تغییر سیاست‌های کلان اقتصادی، این موضوع نیز تحت‌الشعاع قرار گرفت. حجم ترانزیت خارجی از مسیر ایران در نخستین سال فعالیت دولت سیزدهم به ۱۲.۶ میلیون تن رسید. کفشتی است رشد ترانزیت خارجی تنها منوط به سال اول فعالیت دولت مردمی نبود و پس از آن در سال ۱۴۰۱ نیز به ۱۲.۹ میلیون تن ترانزیت رسید.

حجم ترانزیت خارجی ایران از سال ۱۳۹۲ تا ۸ ماهه ۱۴۰۲ (میلیون تن)

